

Rasismi ja käsiteneihilismi

JANI SINOKKI

Johdanto

Rasismia koskevaa yhteiskunnallista keskustelua näyttää leimaavan eräänlainen *käsiteneihilismi*: rasismin käsitteen ajatellaan olevan epäselvyydessään niin altis erilaisille tulkinnoille, ettei yksiselitteistä määritelmää ole lainkaan löydettävissä. Myös tutkijat ja rasismin vastaista työtä tekevät tahot näyttävät alistuneen tähän oletukseen. Rasismin vastustamisen ongelmaksi mainitaan erityisesti se, ”ettei rasismia voi määrittellä tyhjentävästi ja näkemuserot siitä mitä rasismi on, tekevät keskustelusta vaikeaa” (SPR). Rasismin määritelmiä on väitetty olevan yhtä monia kuin sen määrittelijöitäkin (ks. Rastas 2005; myös Puuronen 2011, 54).

Haluan tehdä tämän havainnon tiimoilta kaksi huomiota. Ensinnäkin käsitteen väittäminen epäselväksi, tai liian epäselväksi suhteessa johonkin tarkoitukseen on vahva tosiasia väite, jonka totuudellisuuden ratkaiseminen ja jonka tueksi esitettyjen perustelujen arvioiminen kuuluu filosofian alaan. Toiseksi, väitän että tässä nimenomaisessa tapauksessa käsiteneihilismillä on potentiaalisesti niin suuria haitallisia yhteiskunnallisia seurauksia, että väite ansaitsee tulla filosofien tarkastelemaksi.

Aiheen taustoittamisen ja sen potentiaalisesti haitallisten yhteiskunnallisten seurausten toteamisen jälkeen esitän filosofisesti perustellun lähestymistavan rasismien käsitteeseen. Ehdotan, että Yhdistyneiden kansakuntien *Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus* sisältää normatiivisen rasismien määritelmän, johon meidän tulee (*prima facie*) mukauttaa rasismien käsitteen käyttömme sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa että tutkimuksessa. Totean, että tuon yleissopimuksen määritelmän voidaan – sen näennäisestä polveilevuudesta huolimatta – ymmärtää tuottavan tarkan ja käyttökelpoisen määritelmän rasismien käsitteelle. Esitän, että meidän on tällöin kuitenkin hylättävä klassinen näkemys käsitteistä ja niiden määritelmistä, ja pidettävä rasismien käsitettä niin kutsuttuna ryväskäsitteenä.

Käsitteiden manipuloituvuus

Tieteen historioitsija Naomi Oreskes havaitsi, että kaikista ilmastonmuutosta koskevista vuosina 1993–2003 julkaistuista 928 tieteellisistä artikkeleista 75 % sitoutuu johtopäätökseen, jonka mukaan ilmastonmuutos johtuu ihmisen toimista. Loput 25 % kirjoituksista koski metodologiaa, eivätkä ne ottaneet suoraan kantaa ihmisen rooliin ilmastonmuutoksen synnyssä. Yksikään artikkeli ei kyseenalaistanut ihmisen roolia ilmastonmuutoksen aiheuttajana. (Oreskes 2004.)

Kuten Oreskes toteaa (Oreskes 2004; Oreskes ja Conway 2010), täydellisestä tieteellisestä konsensuksesta huolimatta pieni ryhmä ihmisiä, joilla oli poliittisia ja taloudellisia intressejä, saivat ilmastonmuutoksen vastaisen työn pysähtymään kahdeksi vuosikymmeneksi. Tämä tapahtui vaikuttamalla suuren yleisön ja poliittisten päättäjien näkemyksiin väittämällä, että ilmastonmuutoksen todellisia syitä ei tunneta. Tästä epätietoisuusväitteestä muodostui pääasiallinen argumentti, jolla ilmastonmuutosta hillitseviä toimenpiteitä vastustettiin. Koska mitään tieteellistä perustetta tätä tieteellistä tietoa koskevan epätietoisuusväitteen tueksi ei ollut, epätietoisuuden lietso-

mista voidaan pitää tarkoituksellisenä ja onnistuneena manipulointina. Tieteellinen konsensus ihmisen vaikutuksesta ilmastomuutokseen oli olemassa jo 80-luvulta alkaen, mutta kansainvälinen yhteisö pääsi yhteisymmärrykseen ilmastomuutosta hillitsevistä toimenpiteistä vasta Pariisin ilmastokokouksessa vuonna 2015. Näyttääkin selvältä, että epätietoisuuden korostamista voidaan käyttää yhteiskunnallisena manipulointikeinona.¹ Käytettiin sitä tietoiseen manipulointiin tai ei, epätietoisuuden korostamisella saattaa olla joka tapauksessa hyvinkin haitallisia yhteiskunnallisia seurauksia. Näen rasmin käsitteeseen liittyvässä käsiteneihilismissä samankaltaisen ongelman.

Käsiteneihilisillä tarkoitan johonkin käsitteeseen kohdistuvaa epäilevää tai kielteistä episteemistä asennetta, jonka mukaan tuota käsitettä on mahdotonta määritellä tai se on liian vaikeaa, ja jonka vuoksi tuohon käsitteeseen sekä sen käyttöön osana keskustelua tai selityksiä on syytä suhtautua varauksella, tai että tuon käsitteen käytöstä osana tuota keskustelua tulee kokonaan luopua. Kyseessä on nimenomaan käsitteeseen kohdistuva näkemys, jota ei pidä sekoittaa episteemiseen asenteseen käsitteen alaa kohtaan. Esimerkiksi todellisen maailman ilmiöihin, kuten ilmastomuutokseen tai ihmisen rooliin ilmastomuutoksen synnyssä kohdistuva epäily ei ole käsiteneihilismiä, vaan tiettyyn ilmiöön tai näkemykseen kohdistuvaa epäluuloa tai skeptisismiä. Uskomus, jonka mukaan käsite *ilmastonmuutos* on käyttökelvoton tai liian epämääräinen ollakseen hyödyllinen ilmaston lämpenemisen selittämisessä, olisi

---

¹ Oreskes ja Conway (2010) käyvät läpi useita tapauksia, joissa samalla epätietoisuutta korostavalla strategialla on vaikutettu yleiseen mielipiteeseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon onnistuneesti. Tunnetuin näistä lienee tupakkateollisuuden tahallinen tupakan terveyshaittoja koskevan tiedon pimittäminen, joka mahdollisti terveyshaittoja koskevaan epätietoisuuteen vetoamisen. Tupakkateollisuuden yrityksistä vaikuttaa tällä strategialla oikeudenkäynteihin Suomessa, ks. Hiilamo 2011.

sen sijaan käsiteneihilismiä. Käsiteneihilismi ja käsitteen alaa koskeva skeptisismi liittyvät toisiinsa yksipuolisesti. Käsiteneihilismi on vahva peruste käsitteen nimeämään ilmiöön kohdistuvalle skeptisyydelle: jos käsite on epämääräisyytensä vuoksi käyttökelvoton, niin meillä ei myöskään ole pääsyä mihinkään todelliseen ilmiöön tuon käsitteen avulla. Niinpä käsiteneihilismin vedoten on mahdollista väittää, että keskustelua tietyn käsitteen (väitetysti) rajaamasta ilmiöstä ei ole syytä käydä, tai että tuota keskustelua tulee käydä tyystin toisenlaisten käsitteiden avulla. Riippuen esittäjän taustamotiiveista tämä argumentti voidaan valjastaa palvelemaan erilaisia tarkoituksiperiä. Toisaalta käsite saattaa olla sinänsä ongelmaton, mutta meillä saattaa olla hyviä syitä olla epäluuloisia tuon sinänsä käyttökelpoisen käsitteen alaa kohtaan. Meillä ei liene esimerkiksi syytä olla epäluuloisia käsitettä *noita* kohtaan, vaikka voimme hyvin perusteella olla skeptisiä noitien olemassaoloa kohtaan.

Pidän todennäköisenä, että yhteiskunnan tasa-arvokehitys hidastuu tarpeettomasti tai ottaa jopa askelia taaksepäin rasismin käsitteeseen kohdistuvan käsiteneihilismin vuoksi, samaan tapaan kuten ilmastonmuutokseen kohdistuva skeptisismi hidasti ja vaikeutti ilmastonmuutoksen vastaista taistelua.² Lisäksi rasismi sinänsä saattaa jäädä toisinaan kunnolla tuomitsematta siksi, että keskustelu siirtyy moraalisen tuomion ansaitsevasta käytöksestä (kuten tahallisesta loukkaamisesta tai vihanlietsonnasta) pikemminkin rasismin käsitteeseen, sen määrittelmään ja tuon määritelmän väitettyyn epäselvyyteen. Vai-

---

² On esimerkiksi havaittu, että rasismia yhteiskunnassa heikoiten tunnustamaan kykenevät ihmiset itse näyttävät omaavan eniten (tiedostamattomia) rasismia asenteita (Neville ym. 2000). Saattaa siis olla, että rasismiin kohdistuva käsiteneihilismi tuottaa sokeutta rasismin ilmiöitä kohtaan, mukaan lukien sokeutta omien toimien ja näkemysten rasismuudelle, mikä puolestaan saattaa lisätä rasismia yhteiskunnassa.

kuttaa myös siltä, että rasismien käsitteen selkeyden kyseenalaistamiselle ei itse asiassa ole hyviä perusteita sen paremmin kuin ihmisen roolin kyseenalaistamiselle ilmastonmuutoksen synnyssä oli. Vaikka konsensusta rasismien käsitteen suhteen ei vallitsekaan edes tutkijoiden keskuudessa (Rastas 2005, 73), on meillä muutamia hyviä syitä suhtautua lähtökohtaisen epäluuloisesti rasismiin kohdistuvaan käsitteihilismiin.

Yhtäältä jotkin rasismien ilmiöt ovat ilmeisen selvällä tavalla rasismia. Keskeistä on huomioida se, että rasismien käsite määrittyy lähtökohtaisesti nykyisen tasa-arvokäsityksen³ loukkauksena. Voi olla niin, että rotu tai etnisyys on joissakin tilanteissa hyväksyttävä peruste asettaa henkilö erilaiseen tai heikompaan asemaan suhteessa muihin (Launis 2017, 259).⁴ Kyse on rasismista silloin, kun tuollaiselle eronteolle ei ole yleisesti hyväksyttävää perustetta. Koska teon rasistisuus on riippuvaista tasa-arvon loukkauksesta (*jos x on rasismia, niin x loukkaa tasa-arvoa*), on suhteellisen helppoa rajata tietty selvien rasismien käsitteen alaan kuuluvien tapausten joukko. Toiminta, joka saattaa henkilön muita heikompaan asemaan tämän ro-dun, etnisyyden tai kansallisuuden perusteella tilanteessa, jossa noiden ominaisuuksien ei voida katsoa olevan (yleisesti vallitsevan moraalikäsityksen valossa) hyväksyttäviä perusteita eriarvoiseen asemaan saattamiselle, on rasismia. Siitä, että emme aina tiedä milloin perusteet eriarvoiseen asemaan saattamiselle ovat hyväksyttäviä ja milloin eivät, ei seuraa, että emme

---

³ Ks. Räikkä 2016. Tarkoitin tasa-arvokäsityksellä laveasti esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien ja muiden kansainvälisten tahojen, kuten Euroopan unionin laatimia ihmisoikeussopimuksia ja syrjinnän kieltoja, jotka korostavat yhdenvertaisuutta kaikkien ihmislajin yksilöiden välillä näitä yhdistävän jaetun ihmisyyden tai ihmisarvon perusteella.

⁴ Launis mainitsee mahdollisena esimerkkinä tapauksen, jossa historiallisen tv-sarjan tuottaja haluaa tummaihoisen orjan roolia näyttelämään tummaihoisen näyttelijän ja asettaa täten valkoihoiset näyttelijät heikompaan asemaan näiden ihonvärin perusteella.

monissa tapauksissa kykenisi tunnistamaan luotettavasti rasismia. Näin ollen rasismien käsite on ainakin joissain tapauksissa hyvin ilmeinen, ja sen soveltamiselle on löydettävissä edellä annetut suhteellisen selkeät kriteerit. Siitä, että tämä luonnehdinta ei ole tyhjentyvä, ei seuraa, ettei rasismien käsitteellä voisi olla merkittävää käyttöä yhteiskunnallisten ilmiöiden ymmärtämisessä.

Toisaalta monet rasismiksi epäillyt tapaukset ovat lähtökohdaisesti tuomittavia riippumatta niiden rasistisuudesta. Rasismien ilmiöt ovat usein loukkaavia, alentavia, epäreiluja tai syrjiviä selvästi ja täysin riippumatta siitä, kuuluvatko ne rasismien käsitteen keskiöön, sen jollekin harmaalle alueelle vai eivät todellisuudessa tuon käsitteen alaan lainkaan. Jos tekisit väärin (ja syyllistyisit oikeudellisesti myös kunnianloukkaukseen) väittäessäsi minua julkisesti vaikkapa ”pedofiiliä ihannoivaksi todennäköiseksi terroristiksi”, niin onko saman väitteen kohdistaminen johonkin kokonaiseen ihmisryhmään enemmän, vähemmän, vai yhtä tuomittavaa? Kysymys voi tietysti olla vaikea (ja on hyvin olennainen esimerkiksi kansanryhmään kohdistuvan rasistisen ilmaisun, eli vihapuheen kontekstissa, ks. Waldron 2012), mutta sen käsitteleminen tai ratkaiseminen ei näytä kuitenkaan olevan riippuvaista rasismien käsitteen määritelmästä suoraan, vaan kysymyksen ongelmallisuus näyttää olevan täysin riippumatonta rasismien käsitteestä. Näyttääkin siltä, että kaksi asiaa pitää erottaa toisistaan: yhtäältä rasismiksi luokitellun toiminnan tai teon moraalinen tuomittavuus ilman rasismien vaikutusta siihen, ja toisaalta rasistisuuden sinänsä täsmällinen vaikutus tuollaisen toiminnan tai teon tuomittavuuteen. Rasismien käsitettä koskeva mahdollinen epäselvyys vaivaisi selvästikin vain jälkimmäistä kysymystä.

Esimerkiksi, jos toisen ihmisen koskemattomuuden loukkaaminen on tuomittavaa itsessään, se on mitä ilmeisimmin tuomittavaa riippumatta teon motivaatiosta. Voi kuitenkin olla niin, että tietyt motiivit tuollaisille teoille esimerkiksi heijastelevat toimijan epäonnistumista sellaisissa (moraalisissa tai episteemisissä) seikoissa, joita hänen *olisi pitänyt* ottaa huomioon ennen tekoaan. Nämä epäonnistumiset ymmärrettävästi

kasvattavat alkuperäisen teon tuomittavuutta entisestään. Kuten länsimaiset oikeuskäytännöt osoittavat, rasistista motivaatiota pidetään yleisesti raskauttavana asianhaarana, joka kasvattaa muutoinkin tuomittavan teon moraalista paheksuttavuutta entisestään.⁵ En yritä tässä ratkaista kysymystä siitä, kuinka paljon rasistinen motivaatio kasvattaa lähtökohtaisesti tuomittavan teon tuomittavuutta, enkä sitä, kasvattaako rasistinen motivaatio tuota tuomittavuutta samalla tavalla teosta riippumatta. Olennaista on huomioida se, että näihin kysymyksiin vastaaminen on tyystin eri asia kuin kyseessä olevan kokonaisteon tuomitseminen. Me voimme, ja meidän myös pitää tuomita itsessään tuomittavat teot riippumatta siitä, mahdollistaako rasismin käsitteemme tapauksen määrittelymisen rasismiksi vai ei. Rasismin käsitteen mahdollinen epäselvyys vaikuttaa vähän, jos ollenkaan teon lähtökohtaiseen tuomittavuuteen.

Meillä on siis ainakin kaksi luokkaa, joihin rasismin käsitteen väitetty epäselvyys ei näytä vaikuttavan: 1) ilmeisen rasistiset teot, sekä 2) teot, jotka voidaan (ja pitää) tuomita riippumatta siitä, kuuluvatko ne lopulta rasismin käsitteen alaan vai eivät. Minkälaisia tapauksia näiden kahden edellä mainitun luokan ulkopuolelle sitten jää? Mitä ilmeisimmin rasismin käsitteen epäselvyys vaikuttaa sellaisten tapausten arviointiin, joissa teon rasistisuus ei ole ilmeistä, ja joissa teon moraalinen tuomitseminen riippuu sen rasistisuudesta. Olennaista on huomata se, että koska nämä tapaukset eivät ole itsestään selvästi moraalisesti tuomittavia, ne eivät myöskään ole erityisen suuria moraalisia rikkomuksia (mikä ei tarkoita sitä, että ne olisivat hyväksyttäviä). Tämän luokan tapaukset osoittavat ehkä huonoa makua tai arviointikyvyn puutetta, tai ovat moraalisesti huonosti motivoituja. Niiden määrä on epäilemättä valtava:

---

⁵ Olen ehdottanut aiemmin (Sinokki 2017b; 2017c, 285–286), että rasismi on eräänlaista moraalista sokeutta, jossa tietyt moraaliset epäonnistumiset kertautuvat ja tekevät lähtökohtaisesti tuomittavista teoista entistä tuomittavampia.

epämääräiset maahanmuuttopoliittiset näkemykset, jotka vaikuttavat rasisitesti motivoituneilta, etnisyyden ja älykkyyden korrelaatioille perustuvat yhteiskuntatieteelliset väitteet, rodulliset väitteet, huono käytös ja ennakkoluulot kuuluvat usein juuri tähän luokkaan.

Olenneiseksi näyttää muodostuvan kysymys siitä ovatko nämä tapaukset sellaisia, että ne voisivat oikeuttaa rasismien käsitettä koskevan käsiteneihilismin? Nähdäkseni eivät. Tärkeää on havainto juuri siitä, että mahdollisesti suuresta lukumäärästään huolimatta ne kuuluvat moraalisesti vain vähäisesti väärin tekojen luokkaan. Näiden tekojen ongelmallisuus ei estä meitä puuttumasta ilmeisen ongelmallisiin tapauksiin, ja käyttämästä niitä mittapuuna myös näiden vähäisempien tapausten arvioinnissa.

On myös hyödyksi erottaa tässä yhteydessä kaksi erilaista rasismien ilmenemismuotoa: *yksilöön kohdistuva rasismi* ja *ryhmään kohdistuva rasismi*. Yksilöön kohdistuessaan rasismi on yksittäisen henkilön eriarvoiseen asemaan saattamista hänen rotunsa tai rotuun rinnastuvien ominaisuuksiensa perusteella. Esimerkiksi henkilön syrjiminen työelämässä hänen etnisyytensä perusteella olisi yksilöön kohdistuvaa rasismista. Ryhmään kohdistuessaan rasismi puolestaan on kollektiivisesti tiettyyn rodulliseen tai vastaavaan ryhmään kohdistuvaa rasismia. Tietyn rodullisen ryhmän panetteleminen tai mustamaalaaminen on esimerkki ryhmään kohdistuvasta rasismista.⁶ Erityisesti jälkimmäinen rasismien muoto on usein helppo tunnistaa juuri siksi, että se kohdistuu kollektiivisesti rodun tai vastaavien ominaisuuksien perusteella määriteltyyn ryhmään.⁷ Tietyn

---

⁶ Waldron (2012) tekee vihapuheen kontekstissa samanlaisen eron kunnianloukkauksen ja kansanryhmää vastaan kiihottamisen välille, koska jälkimmäinen on luontevaa ajatella "joukkoherjana", eli kunnianloukkauksen kollektiivisena versiona.

⁷ Ryhmäänkin kohdistuvassa rasismissa on tietysti epäselviä tapauksia, kuten rodullisia ryhmiä koskevat älykkyytystutkimukset, joiden mahdollisesta rasisitisuudesta keskustellaan jatkuvasti.

etnisen ihmisryhmän mustamaalaaminen tai ryhmän jäsenten maasta poistamisen toivominen on lattea esimerkki rasismista, jonka tunnistaminen ei tuota suuria vaikeuksia, koska se usein sisältää itsestään selvästi perusteettoman kategorisen yleistyksen.⁸ On myös merkille pantavaa, että yksilöön kohdistuvan rasismien tunnistamisen ongelma ei välttämättä ole käsitteellinen, vaan episteeminen: on usein vaikea näyttää toteen, että yksilön kohtelu (esimerkiksi työhönottotilanteessa) on perustunut juuri rodullisille ominaisuuksille joidenkin muiden ominaisuuksien sijaan, jolloin myös rasismien esiintyminen jää ratkaisematta.⁹ Sitä, että rasismi-syytteen toteennäyttäminen on toisinaan tietokykymme ulottumattomissa, ei pidä sotkea rasismien käsitteen mahdollisesta epäselvyydestä johtuviin ongelmiin. Sama ongelma koskee kaikkia kysymyksiä, joiden ratkaiseminen edellyttää luotettavan tiedon hankkimista toimijoiden todellisista, ja toisinaan tarkoituksellisesti salatuista intentioista.

Näyttää siis siltä, että osa rasismiksi epäillyistä tapauksista on *joko* selvästi moraalisesti tuomittavaa toimintaa, koska ne ovat *selvästi rasismia*, tai sitten ne ovat selvästi moraalisesti tuomittavaa toimintaa *riippumatta siitä ovatko ne rasismia* vai eivät. Rasismien käsitteen väitetty epäselvyys ei vaikeuta näiden tapauksien käsittelyä. Toisaalta ne tapaukset, joiden käsittelyä rasismien käsitteen epäselvyys vaikeuttaa mahdollisesti huomattavastikin, näyttävät kuuluvan moraalin näkökulmasta merkittävästi vähäisempien kysymysten luokkaan, toisin kuin edelliset. Näitä kysymyksiä on myös mahdollista tarkastella ainakin toisinaan käyttäen mittapuuna selvempiä tapauksia. Kun vielä erotamme rasismien käsitettä koskevat väitetyt epäselvyydet

---

⁸ Rasismien on usein esitetty edellyttävän jonkinlaista *essentialismia* eli olemusajattelua (ks. Donovan 2015; Lagerspetz ja Roman-Lagerspetz 2017).

⁹ Tämän episteemisen ongelman vuoksi monien maiden lainsäädäntöön on kirjattu niin sanottu *syrijintäolettama*, joka siirtää todistamisen taakan asianomistajalta vastaajalle riittävän epäilyksen syrjinnästä tultua toteen näytetyksi (Räikkä 2016, 10–12).

mahdollisista tiedollisista rajoitteistamme johtuvista ongelmista, näyttää siltä, että rasismien käsitteen epäselvyys ei ole niin suurta tai moraalisesti merkittävää, että se voisi oikeuttaa laajamittaista käsitteidenihilismia.

Edellinen johtopäätös nakertaa käsitteidenihilismin lähtökohdista uskottavuutta, ja osoittaa myös, että rasismia koskevalle skeptisismille ei näytä olevan hyviä perusteita. Se, mitä huomio ei kuitenkaan vielä riitä osoittamaan, on se, että rasismien käsite olisi käyttökelpoinen moraalisesti vähäpätöisemmissä tapauksissa, eli sitä, ettei jokin rajoitetumpi käsitteidenihilismi olisi siltäkin perusteltua.¹⁰ Näin ollen meidän on syytä tarkastella lähemmin rasismien käsitteen väitettyä epämääräisyyttä.

Rasismien käsitteen epämääräisyys

Rasismitutkijoiden mukaan rasismien käsitettä on historiallisesti katsoen vierastettu suomalaisessa keskustelussa aina 2000-luvulle saakka. Syyksi on esitetty muun muassa sitä, että Suomen väestön suhteellisen suuren etnisen yhdenmukaisuuden vuoksi Suomessa ei ole katsottu esiintyvän varsinaista rasismia (Rastas 2005, 69). Mahdollisesti samasta syystä rasismi-ilmauksen käyttöä on kartettu myös tutkimuksessa ja raporteissa. Ilmiöistä, joista muissa maissa on keskusteltu rasismien käsitteen alaan kuuluvina, on meillä keskusteltu syrjintänä, muukalaispelkona tai suvaitsemattomuutena ilman rasismi-ilmauksen esiintuomista (Rastas 2005, 69). Koska rasismien käsite on arvolatautunut negatiivisesti, ei ole yllättävää että sen käyttö on myös politisoitunut, mikä puolestaan lisää epäluuloisuutta rasismien käsitettä kohtaan.¹¹

---

¹⁰ Kiitän nimetöntä arvioitsijaa huomioista koskien nihilismin ja selvien tapausten välistä rajaa, sekä siitä vedettäviä johtopäätöksiä.

¹¹ Ks. Kiiskinen 2017. Myös esim. Suomen Punaisen Ristin sivuilla todetaan tosiasiana: ”Julkisessa keskustelussa rasismien käsitteellä pelataan poliittista peliä ja eri osapuolet syyttelevät toisiaan rasismista ja syrjinnästä” (SPR).

Rasismien tutkijoiden parissa on esitetty monia keskenään yhteensopimattomia rasismien määritelmiä (Rastas 2005, 73). Toisaalta rasismia on luokiteltu erilaisiin, ja mahdollisesti erillisiin rasismien luokkiin tutkimuksessa. Rasismia jaotellaan esimerkiksi ideologiseen, arki- ja rakenteelliseen tai institutionaaliseen rasismiin, joiden ilmiöt ovat hyvin erilaisia. Myös tietoinen ja tiedostamaton rasismi tarvitsevat hyvin erilaisia selityksiä. (Ks. Rastas 2005, 72–76; Puuronen 2011, 54–56). Lisäksi rasismien tutkijat ovat usein erimielisiä siitä, mitä kaikista rasismiksi kutsutuista ilmiöistä tulisi kutsua rasismiksi. Esimerkiksi Milesin (1994) vaikutusvaltainen ja kiistelty ehdotus on, että rasismi-ilmaus tulisi varata vain eriarvoistaville rotu-ideologioille, ja muita likeisiä ilmiöitä tulisi nimittää syrjinnäksi. Milesin revisionistinen ehdotus mielenkiintoisesti vastaa yllä huomioitua historiallista kehitystä Suomessa, jossa rasismi-ilmauksen käytöstä on useissa yhteyksissä pidättäytytty, ja rasismien alaan tyypillisesti luetuista ilmiöistä on keskusteltu muita käsitteitä käyttämällä. Miles on sittemmin täsmentänyt ehdotustaan siihen kohdistetun kritiikin vuoksi (ks. Miles 2003).

Merkittävin yksittäinen kysymys, joka vaikuttaa rasismien käsitteen väitetyn epämääräisyyden taustalla, lienee kysymys siitä, pitääkö rasismi etymologiansa mukaisesti (*ras-*, *rotu*) rajata vain rotuihin liittyviin näkemyksiin. Rasismien tutkijat usein puhuvat erosta biologisen, vanhan rasismien ja kulttuurisen, uuden rasismien välillä (ks. esim. Puuronen 2011, 56–58; Rastas 2005, 77–78). Ehkä erityisesti filosofit ovat pitäneet tätä erottelevaa merkittävänä (ks. esim. Balibar 1991; Žižek 2009, 237) siinä missä sosiologit ovat suhtautuneet erottelevuuden hyödyllisyyteen hieman varovaisemmin. On huomautettu, että (biologisen) rodun merkitys vanhassa rasismissa on hyvin lähellä samaa kuin kulttuurin merkitys uudemmassa rasismissa (Rastas 2005, 77–78). Molemmat näkemykset lisäksi nojaavat luonnollisiksi käsitettyihin erontekoihin ihmisryhmien välillä. Kuten Eerik Lagerpetz ja Sari Roman-Lagerpetz (2017, 105–107) ovat todenneet, edes paradigmaattiset esimerkit vanhasta biologisesta rasismista, 1800–1900-lukujen rotuteoriat, eivät perustuneet varsi-

naisille biologisille eroille, vaan pikemmin metafyyysiselle *essentialismille*, olemusajattelulle. Kulttuurirasismi puolestaan näyttää perustuvan samanlaisille metafyyysisille oletuksille kuin rotuajatteluun nojaava rasismikin, joten rasismien erottelu biologiseen ja kulttuuriseen saattaa olla perusteetonta.¹²

Biologia, kulttuuri ja rasismin käsitteen yhtenäisyys

Käsite on yleisessä merkityksessään ymmärryksemme rakennuspalanen, ajattelun muoto, jonka avulla kykenemme rajamaan osan maailmaa huomiomme kohteeksi. Esimerkiksi tytön käsite auttaa meitä poimimaan ja ajattelemaan tiettyjä olioita maailmasta: naaraspuolisia keskenkasvuisia ihmisiä. Käsite on kuin kahva, jolla saamme otteen tietystä oliojoukosta. Filosofisesti katsoen käsitteet ovat monin tavoin ongelmallisia. Erimielisyyttä vallitsee erityisesti ainakin siitä, edellyttääkö käsitteen käyttö sitä, että käsitettä käyttävä yksilö tuntee käsitteen soveltamisen ehdot, eli käsitteen määritelmän tai analyysin. Perinteisesti käsitteen omaaminen on samaistettu käsitteen määritelmän tuntemiseen tai käsitteen analyysin ymmärtämiseen. Tämä käsitys on kuitenkin kyseenalaistettu, koska monissa tapauksissa se edellyttää käsitteen omaavalta henkilöltä tietoa, jota tällä ei selvästikään usein ole tai joka on tarpeetonta käsitteen onnistuneelle käytölle.¹³ (Raatikainen 2013.)

---

¹² Rastas (2005, 77–78) huomauttaa, että myös kulttuurieroille perustuva rasismi käytännössä kohdistuu tietyn *näköisiin* ihmisiin, kuten biologisille eroille perustuva rasismikin, mikä hämärtää myös empiristä rajaa näiden erillisiksi väitettyjen rasismien ilmenemismuotojen välillä. Ks. myös Sinokki (2017c, 275–277).

¹³ Esimerkiksi luonnonlajien, kuten tiikerin, määrittelemisen on merkittävä filosofinen ongelma, mutta tiikerin käsitteen käyttö täysin arkista ja ongelmattonta. Näin ollen käsitteen käyttö ei voi edellyttää käsitteen määritelmän tuntemista.

Klassisen näkemyksen käsitteistä mukaan (tavalliset) käsitteet ovat analysoitavissa osakäsitteisiin, jotka muodostavat analysoidun käsitteen määritelmän. Jokaisen yksittäisen osakäsitteen sopiminen oliolle on välttämätöntä sen kuulumiselle analysoidun käsitteen alaan, ja yhdessä ne muodostavat riittävän ehdon käsitteen alaan kuulumiselle. (Raatikainen 2013.) Esimerkiksi käsite 'tyttö' voidaan analysoida käsitteisiin 'ihminen', 'lapsi', ja 'naaraspuolinen'. Näin ollen mikä tahansa olio, joka kuuluu käsitteiden 'ihminen', 'lapsi', ja 'naaraspuolinen' alaan kuuluu myös käsitteen 'tyttö' alaan. Käsitteet, joille on olemassa yksi riittävien ja välttämättömien ehtojen joukko, ovat *yhtenäisiä*. Käsitteet, joille ei ole löydettävissä tuollaista riittävien ja välttämättömien ehtojen joukkoa ovat puolestaan *ei-yhtenäisiä* tai *hajanaisia*.

Klassisen käsite-käsityksen puitteissa rasismin käsitteen epämääräisyys olisi siis ongelma, mikäli rasismin käsite olisi ei-yhtenäinen, toisin sanoen, jos erilaisia rasismin käsitteitä ei yhdistäisi tietty osa-käsitejoukko, joka olisi yhteinen kaikille rasismin muodoille. Kuten edellä huomasimme, rasismin tutkijat jaottelevat rasismia hyvin erilaisiin luokkiin, joiden ilmiöt edellyttävät erilaisia selityksiä. Kuten yllä myös todettiin, esimerkiksi tietoinen rasismi saattaa edellyttää erilaista selitystä kuin tiedostamaton rasismi, ja ideologinen rasismi näyttää olevan hyvin eriluonteinen ilmiö kuin rakenteellinen rasismi. Erityisesti yllä todettu jako biologiseen ja kulttuuriseen rasismiin näyttää ongelmalliselta. Keskityn tässä vain viimeksi mainittuun tapaukseen sillä oletuksella, että siihen esittämäni ratkaisu on sovellettavissa myös muihin tapauksiin, joiden vuoksi rasismin käsite vaikuttaa ei-yhtenäiseltä.

Kulttuurille perustuvien erottelujen erottamista muista rasismin muodoista voisi puolustaa ainakin etymologialla (vrt. kuitenkin Sinokki 2017a, 23–24) sekä biologisen ominaisuuksien konkreettisuudella suhteessa kulttuurisiin ominaisuuksiin. Rotua ja muita synnynnäisiä ominaisuuksia on pidetty erityisen huonoina perusteina ihmisten arvioimiselle, koska ne ovat kantajansa vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa (esim.

Singer 1978). Kulttuuriset ominaisuudet taas muistuttavat monista enemmän vakaumuksia, joihin niiden kantaja voi ainakin jossain määrin itse vaikuttaa. Mikäli näin on, voisi olla perusteltua ajatella, että kulttuurirasismia ei tule lukea rasismiksi lainkaan. Mutta onko meillä hyviä perusteita lukea näitä kahta rasismia yhtenäisen rasismin käsitteen alaan kuuluviksi?

Rasismi yleisesti ottaen esittää ihmisryhmien eroavan toisistaan tiettyjen moraalisesti relevanttien ominaisuuksien perusteella. Moraalinen relevanttius tarkoittaa tässä sitä, että noita ominaisuuksia pidetään joko itsessään arvokkaina tai yksilöiden arvon tai arvokkuuden kannalta muutoin merkittävinä. Tyypillisesti moraalisesti relevantteina ominaisuuksina on pidetty henkisiä ominaisuuksia, kuten älykkyyttä, lahjakkuutta ja käyttäytymistäipumuksia, mutta myös esteettiset ominaisuudet saattavat olla likeisessä yhteydessä. Rasismin puitteissa tietyt ominaisuudet ovat toivottavia ja hyviä, toiset vältettäviä ja huonoja. Ominaisuuksien arvostaminen lienee hyvin kulttuurisidonnaista ja rationalisoivaa; perimme tietyt ihanteet ympäristöstämme niitä tiedostamatta, ja saatamme olla taipuvaisia korostamaan sellaisia ominaisuuksia, joiden korostaminen on itsellemme edullista. Rasismin kohteeksi joutuvat ihmisryhmät esitetään tyypillisesti henkiseltä luonteeltaan tyhmemmiksi, heikkolahjaisemmiksi, taipuvaisina rikoksiin, kiihkoiluun, laiskuuteen, yliseksuaalisuuteen ja muuhun ei-toivottavaan ja moraalittomaan käytökseen.

Molemmat erillisiksi väitetyt rasismin muodot ovat yhteneviä siinä, että ne pitävät moraalisesti relevantteina samankaltaisia edellä mainittuja henkisiä ominaisuuksia. Noiden ominaisuuksien väitetään eroavan ihmisryhmältä toiselle tavalla tai toisella, ja siten niiden nähdään muodostavan perusteen ihmisryhmien eriarvoisuudelle. Rasistisessa katsannossa kokonaiset kansanryhmät ovat huonompia suhteessa muihin tai vähintään yhteensopimattomia "erilaisia" (jos ei suoranaisesti parempia tai huonompia) ominaisuuksia omaavien ryhmien kanssa. Biologinen ja kulttuurinen rasismi eroavat toisistaan täsmällisesti vain siinä, millaisen kausaalisen selityksen ne tarjoavat postuloimilleen moraalisesti merkittäville eroille ihmisryhmien

välillä. Toisen mukaan erot moraalisesti relevanttien ominaisuuksien omaamisessa korreloivat biologisten tekijöiden kanssa (tai ovat niiden määräämiä), toisen näkemyksen mukaan erot korreloivat kulttuuristen tekijöiden kanssa (tai ovat kulttuuristen tekijöiden määräämiä). Voisiko rasismien käsitteen yhtenäinen ydin olla määriteltävissä siis tämän molempia rasismeja yhdistävän ominaisuuden perusteella?

Vastaus kysymykseen on kielteinen, sillä rasismeja yhdistävä piirre ei ole ainutlaatuinen vain rasismille. Esimerkiksi näkemys, jonka mukaan samankaltainen ero moraalisesti relevantteissa ominaisuuksissa korreloi sukupuolen kanssa, tunnetaan *seksismin* nimellä. Rasismissa ja seksismissä moraalisesti relevantit ominaisuudet ovat samanlaisia (älykkyys, lahjakkuus, jne.), ja erojen näissä ajatellaan perustuvan luonnollisille eroille ihmisten välillä. Ainoastaan se, minkä katsotaan määräävän erot moraalisesti relevanteissa ominaisuuksissa, vaihtelee sukupuolesta biologiseen perimään ja kulttuuriin. Näin ollen pelkästään tiettyjen henkisten ominaisuuksien pitäminen moraalisesti relevanttina ei ole riittävää rasismien erottamiselle muista rasismien muodoista. Mutta onko löydettävissä ei-mielivaltaista perustetta rasismien käsitteen rajaamiselle siten, että se kattaisi alaansa biologisen ja kulttuurisen rasismien, mutta sulki pois seksismin ja muut vastaavat likeiset, mutta intuitiivisesti erilliset ilmiöt?

Olen toisaalla (Sinokki 2017c) esittänyt analyysin rasismista ajatusmallina, johon kaikki rasismi voidaan palauttaa joko suorasti (esim. ajatusmallin perusteenaan sisältävä toiminta) tai epäsuorasti (esim. yhteiskunnallinen rakenne, jonka synty on historiallisesti riippuvainen ajatusmallista, ja jonka alkupe- räistä rasistisuutta sen nykyiset ylläpitäjät eivät tiedosta). Koska haluan tarkastella tässä kirjoituksessa täysin erilaista

lähestymistapaa rasismien käsitteeseen, en käsittele tuota näkemystä tässä yhteydessä.¹⁴ Nähdäkseni rasismien käsitteen tapauksessa klassinen näkemys käsitteistä voidaan kyseenalaistaa. Sikäli kuin rasismi on todellinen ilmiö, jonka rasismien käsite rajaa alaansa onnistuneesti, ei liene välttämätöntä, että kaikki rasismien käsitettä käyttävät henkilöt kykenevät artikuloimaan rasismien käsitteen määritelmän. Kuten yllä totesin, monet rasismien tapaukset ovat ilmeisen selvästi rasismia, ja näistä tapauksista ei vallitse suurta erimielisyyttä. Toisaalta rasismi on vahvasti negatiivisesti arvolatautunut käsite; tämä on

---

¹⁴ Ajattelumalli on näkemykseni mukaan rasismia jos ja vain jos seuraavat ehdot täyttyvät: 1) Ihmisryhmän, johon asennoidutaan rasistisesti, oletetaan olevan suhteellisen tarkkarajainen ja sisäisesti yhdenmukainen, 2) asennoituminen tuohon ryhmään on normatiivista, sekä 3) ihmisryhmä käsitetään rodun, etnisyyden tai kulttuuritaustan (tai näihin likeisesti liittyvien ominaisuuksien, kuten kielen tai uskonnon) perusteella muodostuvaksi. Ehto 3) on stipulaatio, joka erottaa rasismien seksismistä ja muista likeisistä näkemyksistä, tosin sama ehto voitaisiin muotoilla mahdollisesti myös viittaamalla ryhmän historialliseen luonnollisuuteen tai kausaalishistorialliseen muodostumiseen. Olennainen selittävä komponentti analyysissäni on ehtojen 1) ja 2) välinen suhde: näkemys, jossa ehto 1) täyttyy ja on myös totta, ehto 2), eli normatiivinen asennoituminen olisi ongelmatonta. Rasismien tekee ongelmalliseksi ehto 3), koska sen määrittelemät ihmisryhmät eivät ilmeisesti voi täyttää ehtoa 1).

Olennaista määritelmässäni on huomioda se, että määritelmäni keskittyy ajattelumallin propositionaaliseen sisältöön ja esittää rasismien virheen olevan pikemmin tosiasiallinen kuin moraalinen. Määritelmäni mahdollistaa myös rasistisen, mutta muutoin suojelemaan asennoitumisen ihmisryhmiin; tällainen alentuva asennoituminen on nähdäkseni merkittävä osa rasismien ongelmaa, vaikkei se ilmennäkään moraalisesti tuomittavaa pahansuopuutta. Yhtäkaikki, rasismien määritelmän pitäisi kyetä tunnistamaan myös etnisyyteen kohdistuva alentuva suhtautuminen ja etninen romantisointi rasismiksi, kuten määritelmäni tekeekin.

paitsi ongelma käsitteen määrittelemisessä (analyysin pitäisi näyttää meille mistä tuo negatiivinen arvolataus johtuu), myös seikka joka osoittaa siihen suuntaan, että rasismi on pikemmin normatiivinen luokka kuin luonnonlaji. Tämä edellyttää muutamien seikkojen huomioonottamista; palaan tähän normatiivisuuteen tuonnempana, seuraavassa alaluvussa. Pohtikaamme kuitenkin nyt seuraavaa kysymystä: miksi meidän pitäisi ajatella, että käsitteen ei-yhtenäisyys olisi ongelma rasismien käsitteelle? Ei-yhtenäisyys on kyllä ongelma silloin, jos sitoudumme klassiseen näkemykseen käsitteistä, mutta filosofit ovat tunnetusti esittäneet vaihtoehtoisia tapoja ymmärtää käsitteet ja niiden alan rajautuminen.

Wittgensteinin esittelemä perheyhtäläisyys on yksi esimerkki tavoista, jolla käsite voi olla ei-yhtenäinen klassisen käsiteanalyysin näkökulmasta (Wittgenstein 2001, § 67). Esimerkiksi pelin käsitteen (em. § 66) alaan kuuluvat asiat eivät omaa mitään yhtä tiettyä ominaisuusjoukkoa, joka löytyy välttämättä kaikilta peleiltä, vaan pelit pikemminkin muodostavat toisiaan muistuttavien ilmiöiden jatkumon jonka vuoksi niiden kutsuminen samalla nimellä on ymmärrettävää. Siinä missä Wittgensteinin näkemys ilmentää kriittistä suhtautumista klassiseen käsite-käsitykseen, on hänen ajatustaan kehitetty kuitenkin eteenpäin tavalla, joka mahdollistaa käsitteen alan olevan ei-yhtenäinen klassisen analyysin puitteissa, mutta silti tarkkarajainen. Richard Boydin (1999) esittelemät homeostaattiset ominaisuusklusterit tarjoavat samankaltaisen tavan perustella biologisten lajien tapauksessa sitä, miksi esimerkiksi tiikerin käsitteen alaan kuuluvat oliot ovat kaikki tiikereitä siitä huolimatta, että biologisen tiedon valossa ei ole olemassa tiettyjä olemuksellisia tai välttämättömiä ominaisuuksia, joiden omaaminen yhdistäisi kaikkia tiikereitä ja erottaisi tiikerit vaikkapa leijonista. Boydin mukaan tietyt *ominaisuusryppäät* – pikemmin kuin välttämättömät olemukselliset ominaisuudet – yhdistävät

kaikkia tiettyyn lajiin kuuluvia olioita, ja tarjoavat täten keinon määritellä lajeja.¹⁵

Olennaista niin kutsutuille *ryväskäsitteille* on se, että pelejä ja tiikerien lajiin kuuluvia olioita yhdistävät tietyt ominaisuusjoukot tai -jatkumot. Näiden ominaisuusjoukkojen perusteella voimme luotettavasti luokitella olioita joko peleiksi tai ei-peleiksi ja tiikereiksi ja ei-tiikereiksi. Esimerkiksi pelin käsitteen määritelmä voisi sisältää listan ominaisuuksista, joita peleiltä voi löytyä, vaikkei yksikään listan ominaisuuksista kuulu kaikille peleiksi kutsutuille asioille. Kaikkiin peleihin ei sisälly voittamista ja häviämistä, kaikissa peleissä ei ole sääntöjä, eivätkä kaikki pelit ole huvittavia. Kuitenkin kahden tai useamman tällaisen ominaisuuden yhdistelmä saattaa lopulta olla riittävää pelin käsitteen määrittelyä.

Ryväskäsitteet voidaan määritellä tuottamalla ominaisuuslista, jonka ominaisuuksista yksikään ei itsessään riittävää tai välttämätöntä käsitteen alaan kuulumiselle. Käsitteen alaan

¹⁵ Merkittävä ero Boydin homeostaattisten ominaisuusklusterien ja Wittgensteinin perheyhtäläisyyden välillä on se, että edellinen koskee nimenomaan luonnonlajeja siinä missä jälkimmäinen pikemminkin luonnostaan hajanaisia ilmiöitä vangitsevia käsitteitä. Boydin käsitys on tarkastelun kannalta sikäli kiinnostava, että luonnonlajeja on tyyppillisesti pidetty suhteellisen tarkkarajaisina, mutta filosofinen tarkastelu on osoittanut näkemyksen ongelmalliseksi, koska lajien (biologiset) ominaisuudet ovat hyvin monimuotoisia. Tarkoitukseni ei siis ole esittää rasismien olevan luonnonlajien kaltainen ilmiö, vaan ainoastaan osoittaa, että samankaltainen ratkaisumalli ilmiön monimuotoisuuden aiheuttamaan ongelmaan on mahdollinen myös rasismien tapauksessa.

On tosin huomautettava, että biologisten, lajiin kuulumisen kannalta olennaisten ominaisuuksien monimuotoisuuden lisäksi luonnonlajien määrittelyä ongelmat johtuvat osin itse *luonnonlajin* käsitteestä. Esimerkiksi Michael Devitt (2011) huomauttaa, että biologiassa ja biologian filosofiassa on käytössä ainakin seitsemän yhteensopimatonta lajin määrittelyä, ja lisäksi on löydettävissä viisi muuta hieman vähemmän käytettyä määrittelyä.

kuulumiselle välttämätöntä ja riittävää on kuitenkin tietynlainen, mahdollisesti painotettu yhdistelmä noita ominaisuuksia. Ryväskäsitteiden määritelmät ovat selvästikin monimutkaisempia kuin klassisen käsiteanalyysin käsitys määritelmästä käsitteen pilkkomisena osiin, mutta silti yhtenäisiä. Ne eivät ole epäselviä tai epämääräisiä. Mahdollisuus lähestyä rasismia käsitettä ryväskäsitteenä riittää osoittamaan perusteettomaksi väitteen rasismia käsitteen perustavanlaatuisesta epäselvyydestä. Kuten ryväskäsitteet ylipäänsä, rasismia määritelmä saattaa olla monimutkainen, mutta meillä ei ole mitään etukäteistä syytä ajatella sen olevan määrittelyn ulottumattomissa. Toisaalta kun rasismia lähestytään ryväskäsitteenä, voidaan rasismiksi katsoa tietynlaiset eronteot ihmisryhmien välille, joissa määritellyt ominaisuudet kuten biologinen rotu *tai* ryhmänperimä *tai* kulttuuritausta *tai*... ja niin edelleen, määrittelevät rasismia. Likeiset erottelut, joissa vaikkapa sukupuoli, seksuaalisuus tai vamma toimii erottelun perusteena, eivät kuulu rasismia käsitteen alaan siksi, että noita ominaisuuksia ei löydy ominaisuuslistalta, joka määrittelee rasismia käsitettä.¹⁶

Rasismia käsitteen perusta(minen)

Laajasti erityisesti sosiologiassa ja muissa yhteiskuntatieteissä suosiota nauttiva näkemys rasismia määritelmästä on, että rasismia käsitettä ei voida määritellä vain teoreettisesti *a priori*, vaan se pitää perustaa empiirisille havainnoille rasismista (Goldberg 1993; Miles 2003, 3). Empiirisillä havainnoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä laveasti myös rasismia historiallisia ilmenemismuotoja, kuten kolonialismia, rotu-ideologioita, holokaustia, rotu-erottelun erilaisia ilmentymiä, muukalaisvastaisuutta ja etnistä syrjintää. Olennaista tämän ajatuksen mukaan

---

¹⁶ Olen esittänyt toisaalla (ks. Sinokki 2017c) määritelmän, joka on tässä ehdotetun mukainen, ja samalla tavalla huomioi sekä samankaltaisuuden että eron rasismia ja esimerkiksi seksuaalisen tai sukupuolisen syrjinnän välillä.

on tunnustaa se, että rasismi on kulttuurinen kehittyvä ilmiö, joka saa jatkuvasti uusia ilmenemismuotoja, ja että rasististen ilmiöiden tunnistaminen tapahtuu osin ymmärtämällä uusien ilmiöiden yhteys tai samankaltaisuus aiempien rasismin muotojen kanssa.¹⁷ Epäilemättä tämä on käypä kuvaus siitä, miten yhteiskuntatieteilijän ymmärrys rasismista ilmiönä kasvaa asiantuntemuksen myötä, mutta näyttää selvältä, että kumuloituessaan tämä ymmärrys rasismin käsitteen käyttötavoista tarjoaisi parhaimmillaankin vain ostensiivisen (osoittavan) historiallisen määritelmän tai sitten deskriptiivisen kuvauksen ilmiöistä, joita jotkut, joskus, ovat lukeneet rasismin käsitteen alaan kuuluviksi. Tällainen lähestymistapa rasismin käsitettä kohtaan näyttää ongelmalliselta.

E. J. Lowe (2008, 96) on huomionnut (toisessa asiayhteydessä) käsitteisiin ja niiden määritelmiin liittyvän ongelman, johon seuraava huomioni nojaa. Empiirisesti ja historiallisesti tarkasteltuna "rasismi" sanana esiintyy epäilemättä myös mitä erikoisimmissa yhteyksissä, joilla on olettavasti vain vähän yhtäläisyyksiä todellisen rasismin kanssa. Tunnetuin esimerkki lienee "ikärasismi" (ks. Rastas 2005, 76). Kiiskinen (2017, 216) mainitsee uutisen, jonka mukaan "yrittäjä syytti sisäasiainministeriötä 'maaseuturasismista'". Rasismista epäillyt näyttävät myös toisinaan nimittävän suvaitsevaiston reaktiota itseensä kohdistuvaksi rasismiksi, jonka väitettynä perusteena on milloin jonkin puolueen jäsenkirja tai syytettyjen etninen kantasuomalaisuus. Toisaalta todellinen rasismi saattaa tulevaisuudessa saada ilmenemismuotoja, jotka eivät automaattisesti mukaudu historialliseen käsitykseen. Esimerkiksi edellä tarkasteltu kysymys siitä, pitääkö kulttuurinen rasismi lukea rasismin käsitteen alaan vai ei, on todellinen esimerkki tästä ongelmasta. Historiallisen määritelmänkin tuottaminen näyttää siis edellyttävän jonkinlaista edeltävää otetta ilmiöstä, jota vasten käsitteen hyväksyttävä käyttö voidaan erottaa ei-hyväksyttävistä, edellisten esimerkkien tapaisista tapauksista. Ja juuri tämä (intuitiivinen tai

---

¹⁷ Kiitän nimetöntä arvioitsijaa parannusehdotuksista.

esikäsitteellinen) ote, jonka avulla väitetty ”käänteinen rasismi” tai muut ei-rasismien muodot voidaan erottaa oikeasta rasismista niin nykyisissä kuin historiallisissa konteksteissa, on se, joka rasismien käsitteen määritelmän pitäisi tavoittaa ja selkiyttää.

Empiiris-historiallinen näkemys rasismien käsitteen määrittelystä on siis itsessään puutteellinen, mutta yhteensopimaton myös klassisen käsiteanalyysin määritelmäkäsityksen kanssa, jonka mukaan riittävien ja välttämättömien ehtojen tuottaminen voidaan ainakin periaatteessa tehdä *a priori* nojatuolista käsin. Ryväskäsitteiden määrittely kuitenkin usein perustuu nimenomaan empiirisille (ja historiallisille) havainnoille: monimuotoisen ilmiön vangitsemisen mahdollistava ominaisuuslista ei koostu *a priori* saavutettavista osakäsitteistä, vaan ominaisuuksista, joiden selville saaminen tyypillisesti edellyttää empiiristä tietoa. Voimme siis lähestyä rasismia ryväskäsitteenä, jonka määritelmään sisältyvää ominaisuuslistausta säädetään empiirisen ja historiallisen tiedon valossa. Tällöin ”maaseuturasismi” tai ”ikärasismi” ei kuulu rasismien käsitteen alaan, koska niiltä puuttuu joitakin ominaisuuksia, jotka ovat välttämättömiä rasismien (ryväskä)käsitteen alaan kuulumiselle.¹⁸

Toinen erityinen piirre, joka liittyy rasismien käsitteeseen, on otettava huomioon. Kuten yllä huomautin, rasismien käsite on arvolatautunut: jos jokin on rasismia, se on moraalisesti väärin. Olisi tämän normatiivisen ulottuvuuden vuoksi ongelmallista yrittää selkiyttää rasismien ehtoja vetoamalla *pelkästään* empiiriin tosiseikkoihin.¹⁹ Tosiasioista ei voi johtaa arvoja, joten rasismien käsitteeseen sisältyy myös normatiivinen osatekijä.

---

¹⁸ Esimerkeiltä puuttuva ominaisuus voisi olla esimerkiksi viittaus rodullisiin, rodunkaltaisiin, ”rodullistettuihin”, olemuksellisiin tai ”olemuksellistettuihin” ominaisuuksiin. Ks myös Sinokki 2017c.

¹⁹ Tosin esimerkiksi Robert Audi (2013) on hiljattain puolustanut näkemystä, jonka mukaan moraalisia seikkoja voidaan havaita. On syytä huomioida, että rasismien käsitteen arvolatautuneisuus ei ole sama

Mutta tämä rasismiin käsitteeseen olennaisesti kuuluva normatiivinen ulottuvuus pitäisi myös selittää jotenkin, tai kyetä ankuroimaan johonkin. Toisin sanoen, rasismiin määritelmän pitäisi auttaa meitä näkemään se miksi rasismi on väärin sen sijaan, että rasismiin vain stipuloitaisiin olevan väärin.

Eräs normatiivisuutta tuottava asialaji on lupaukset, ja niiden alaan kuuluvat myös erilaiset sopimukset, kuten kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Vaikka noiden kansainvälisten sopimusten voidaan ajatella velvoittavan ensisijaisesti kansallisvaltioita, on nähdäkseni perusteltua ajatella niillä olevan normatiivista voimaa läpi koko yhteiskuntamme rakenteen, sillä nuo sopimukset ohjaavat myös kansallista lainsäädäntöä, joka puolestaan asettaa rajoituksia yksilöiden toiminnalle.²⁰ Yhdistyneiden kansakuntien *Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus* (1965; tästä eteenpäin ”yleis-

---

kuin rasismi-ilmaukseen liittyvät negatiiviset konnotaatiot (kuten siihen assosioituvat keskitysleirien kauhut), vaan kyse on loogisesta seuraussuhteesta. Koska tosiasioista ei voi johtaa arvoja, on rasismiin käsitteeseen sisällyttävä komponentti, joka on itsessään normatiivinen.²⁰ Irtisanoudun tässä siitä (rawlsilaisesta) näkemyksestä, jonka mukaan kansainvälisten sopimusten normatiivisuus koskee vain valtioita. Pidän tuota näkemystä huonosti motivoituna, ja se näyttää olevan ristiriidassa esimerkiksi nykyisen ihmisoikeuskeskustelun lähtökohtien kanssa. Vastakkaista kantaa tukee ainakin se, että tätä kirjoittaessa 178 maata on sitoutunut noudattamaan *Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaa kansainvälistä yleissopimusta*. Sopimuksen sisältämän määritelmän voidaan katsoa olevan niin vaikutusvaltainen globaalisti sekä elämänmuodollemme niin sosiaalisesti kuin lainsäädännöllisesti, että sen voidaan katsoa tarjoavan yhteisöjä sitovan standardin rasismiin käsitteen käytölle myös lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten ulkopuolella. Nähdäkseni tämä vahva käytännöllinen oikeutus rasismiin määritelmälle siirtää myös perustelemisen taakan niille, jotka haluavat poiketa yleissopimuksen määritelmästä, tai puolustavat käsitteihilismiä rasismiin käsitteen suhteen.

sopimus”) puolestaan sisältää rotusyrjinnän tai rasismien määritelmän, jonka voidaan ymmärtää määrittelevän nimenomaan ryväskäsitettä.

Yleissopimus määrittelee käsitteen ”rotusyrjintä” tarkoittavan

kaikkea rotuun, ihonväriin, syntyperään tai kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jonka tarkoituksena tai seurauksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöiminen tai rajoittaminen poliittisella, taloudellisella, sosiaalisella, sivistyksellisellä tai jollakin muulla julkisen elämän alalla (Yhdistyneet Kansakunnat 1965, 1 artikla).

Etenen siitä oletuksesta, että ”rotusyrjintä” (engl. *racial discrimination*) ja ”rasismi” ovat synonyymejä siinä mielessä, että tämä määritelmä määrittelee yhtä lailla kummankin käsitteen alan. On syytä huomata, että määritelmä sisältää eksplisiittisesti *etnisyyden* yhtenä rotusyrjinnän kriteerinä, jonka vuoksi sen voidaan nähdä kattavan alaansa myös kulttuuriset seikat, kuten kulttuuriperinnön, uskonnon, kielen, alkuperämaan ja rodullisen ulkonäön. Näin myös edellä mainittu kulttuurirasismi tulee eksplisiittisesti huomioiduksi rasismina.

Yleissopimuksen määritelmä näyttää ryväskäsitteen määritelmältä sisältäessään ehtolistan, jonka minkään ehdon täyttävistä vaihtoehdoista yksikään ei ole yksinään riittävää tai välttämätöntä rasismien käsitteen alaan kuulumiselle. Jokainen ehto voidaan täyttää usealla eri tavalla ja vasta kaikkien ehtojen täytyminen on riittävää ja välttämätöntä rasismien käsitteen alaan kuulumiselle.

Määritelmän sisältämät ehdot ovat i) toiminnan luonne, ii) edellisessä ehdossa mainitun toiminnan perusta, sekä iii) ensimmäisessä ehdossa mainitun toiminnan tavoitellut tai toteutuneet seuraukset. Jätän tässä yhteydessä käsittelemättä rajoituksen määritelmän lopusta, joka rajaa rasismien esiintymisen ”poliittisella, taloudellisella, sosiaalisella, sivistyksellisellä tai

jollakin muulla julkisen elämän alalla”, koska se ei näytä olevan rasismien määritelmän kannalta olennainen.²¹

Määritelmän mukaan rasismi on siis *toimintaa*, joka on erotelua, poissulkemista tai etuoikeutta(mista).²² Nämä käsitteet ovat laiveita, mutta kuitenkin luonteeltaan sellaisia, joille voi olla jopa löydettävissä klassisen käsiteanalyysin mukainen määritelmä. Niinpä niiden soveltaminen käytäntöön ei tuottane ongelmia.

On syytä huomata, että määritelmä ei rajaa kyseessä olevan *toimijan* luonnetta eksplisiittisesti. Se jättää tilaa esimerkiksi sille, että rasistista toimintaa voivat toteuttaa sekä yksittäiset henkilöt, yhteisöt tai instituutiot. Implisiittinen rajoitus oletetun toimijan luonteelle seuraa toisen ehdon lukuun ottamisesta: rasismi *perustuu* rodulle, ihonvärille, syntyperälle, tai kansalliselle tai etniselle alkuperälle. Tämä ehto asettaa rajoituksen ensimmäiselle kertoen, että vain tietyillä perusteilla tehdyt erotelut, poissulkemiset tai etuoikeudet ovat rasismia.²³ Tämän ehtojen yhdistelmän vuoksi on myös selvää, että rasismi on riippuvaista sen kaltaisista toimijoista, joiden toiminnalla voi olla tuollaisia perusteita. Näin ollen esimerkiksi luonnonkatastrofit eivät voi määritelmän mukaan olla rasistisia siitä huolimatta, että ne usein koettelevatkin pahiten jo valmiiksi heikoimmassa asemassa olevia etnisiä ryhmiä. Koska niiden aiheuttamat tuhot

---

²¹ Mahdollisesti rajoitus ”julkisen elämän alaan” liittyy ajattelun vapauteen, jonka esimerkiksi *YK:n yleismaailmallisesta ihmisoikeuksien julistuksen* (1948) 18. artikla takaa ihmisille ja pyrkimykseen olla rajoittamatta tuota vapautta laeilla.

²² Voidaan ajatella, että määritelmän ensimmäinen toimintaa koskeva ehto täyttyy disjunktion ”erottelu *tai* poissulkeminen *tai* etuoikeutta(minen)” ollessa tosi.

²³ Tämä toiminnan perustaa koskeva ehto täyttyy disjunktion ”rotu *tai* ihonväri *tai* syntyperä *tai* kansallinen alkuperä *tai* etninen alkuperä” ollessa tosi.

eivät *perustu* vaaditulla tavalla rodulle, ihonvärille, ja niin edelleen, eivät luonnonkatastrofit ja muut inhimillisistä motiiveista riippumattomat tapahtumat voi olla rasistisia.

Määritelmä jättää tilaa myös sille, että rasismi voi olla tietoisista tai tiedostamatonta rajatessaan olennaista toimintaa *tavoitellun päämäärän* tai *toteutuneiden seurauksien* perusteella. Rasismia on toiminta joka tähtää tai tuottaa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöintiä tai rajoittamista. Määritelmä vaikuttaa näiden määreiden suhteen hyvin lavealta. Kuitenkin tätäkin ehtoa voidaan lähestyä ryväsikäsitteen määritelmälle ominaisena ominaisuuslistana. Koska tavoiteltu tai toteutunut seuraus on määritelty ”ihmisoikeuksien ja perusvapauksien” tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöimiseksi tai rajoittamiseksi, koostuu tuo ominaisuuslista ihmis- ja perusoikeuksista. Nämä puolestaan ovat tarkistettavissa yleissopimusta vastaavista sopimuksista, kuten YK:n *yleismaailmallisesta ihmisoikeuksien julistuksesta* (1948) ja YK:n peruskirjasta (1945). Tarkastelumme kannalta ei ole välttämätöntä käsitellä tuota listaa, eikä tila sitä edes mahdollistaisi. Riittää, kun huomioimme että tuo ominaisuuslista ulottuu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden, sekä vapauden ja koskemattomuuden loukkauksista aina ihmisten epäinhimilliseen tai alentuvaan kohteluun (ihmisoikeuksien julistus, 5. artikla).

Ehdottamallani lähestymistavalla on monia vahvuuksia. Otaen huomioon yleissopimuksen vaikutusvallan ja sitovuuden, voidaan sen ajatella tuottavan sellaisen määritelmän rasismista, joka meidän on (*prima facie*) omaksuttava. Määritelmän normatiivisuus on suuri etu, sillä se antaa merkittävän syyn suosia juuri tätä määritelmää, jota muilla vastaavilla rasismin määritelmillä ei ole. Toisaalta yleissopimuksen luonne auttaa ymmärtämään rasismin määritelmän perustan. Rasismin määritelmä perustuu sopimuksen sisältämälle stipulaatiolle, ja täten rasismin käsitteen perustaa ei tarvitse etsiä empiirisesti käytännöistä tai yrittää tavoittaa *a priori* nojatuolista käsin. Rasismin käsite on perustettu sopimuksella, ja siksi meidän ei tarvitse mennä

tuota sopimusta pidemmälle ymmärtääksemme rasismien luonnetta. Kolmanneksi, yleissopimus on nimenomaan määritellyn toiminnan kieltä. Näin myös rasismien käsitteen arvolatautuneisuus saa sopimuseettisen selityksen.

Tätä sopimuseettista lähestymistapaa voidaan tietysti kritisoida. Yhtäältä se jättää käsittelemättä moraalisesti merkittävemmän kysymyksen ”miksi rasismien on väärin”, ja tarjoaa vastauksen vain kysymykseen ”miksi rasismi on kiellettyä”. Koska on kuitenkin mahdollista löytää yleissopimuksen rasismien kiellolle myös tuosta yleissopimuksesta riippumattomat moraaliset perustelut, en pidä ongelmaa lähtökohtaisesti suurena. Määritelmän vahvuus on siinä, että se näyttää meille mistä rasismien käsitteen negatiivinen arvolataus johtuu. Mikään empiiriselle havainnolle perustuva määritelmä ei voisi tätä ulottuvuutta selittää.

Suurempi ongelma saattaa olla se, että rasismiksi epäillyt tapaukset eivät välttämättä suoraviivaisesti mukaudu määritelmään, eikä aina ole selvää tuottaako jokin toiminta tai oliko sen tarkoitus tuottaa määritelmässä listattuja seurauksia: oliko vaikkapa Yleisradion päätös näyttää Pekka ja Pätkä neekereinä-elokuva (ilman mahdollisesti loukkaavan sisällön kontekstualisointia) määritelmän mukaan rasismia vai ei? Tässä on kuitenkin huomattava kaksi seikkaa: toisaalta meidän olisi tarkasteltava epäsuoran rasismien mahdolliset syntymekanismit (so. millaisin ehdoin rasismi tai rasistisuus välittyy rasistisista teoista ja tapahtumista niiden seurauksiin), sekä erotettava määritelmän soveltamisen ongelmat tietojemme puutteellisuudesta johtuvista ongelmista. Kuten aiemmin totesin, teon rasistisuuden arvioinnin ongelmallisuus johtuu usein siitä, että tuo arviointi edellyttää tietoa osallisten todellisista motiiveista ja intentioneista, joita tyypillisesti on vaikea selvittää. Näitä episteemisiä ongelmia ei pidä sotkea rasismien määritelmän ongelmiin.

Määritelmän käsitteelliseksi heikkoudeksi on kuitenkin luettava se, että sen kannalta olennaiset ihmisoikeussopimukset sisältävät monia ilmauksia, jotka ovat itse määrittelyn tarpeessa. Näin ollen ehdotettu määritelmä ei sittenkään välttämättä tuota niin tarkkoja ehtoja rasismien käsitteelle, että käsitteidenihilismi

(edes rajoitetussa muodossa) olisi mahdollista täysin torjua.²⁴ Tätä ongelmaa on mahdollista liennyttää osoittamalla kahta seikkaa. Yhtäältä ryväskäsitteet eivät ole välttämättä aukottoman tarkkarajaisia, vaan niiden riittävä tarkkuus määräytyy ensisijaisesti suhteessa johonkin päämäärään. Esimerkiksi Boydin luonnonlajeja koskevan näkemyksen puitteissa päämääränä on riittävän luotettavien induktiivisten yleistysten mahdollistaminen luonnollisesta luokasta havaintojen perusteella. Rasismin tapauksessa tavoite lienee hieman erilainen, eli moraalisesti ongelmallisten tapausten tunnistaminen rasismiksi, mutta tämäkään ei välttämättä edellytä sitä, että määritelmä on täysin tarkkarajainen. Toisaalta, ihmisoikeussopimusten tulkintaa harjoitetaan laajasti niin oikeussaleissa, lainsäädäntöprosesseissa kuin oikeustieteessäkin, ja näissä yhteyksissä annetaan tulkintoja tai määritelmiä noissa sopimuksissa käytetyistä käsitteistä. Tämän tiedon yhteen kerääminen saattaa olla hyvin työlästä, mutta ei selvästikään mahdotonta. Sen perusteella relevanttien ihmisoikeussopimusten sisältämiä termejä, jotka esiintyvät rasismin ryväskäsitteen määritelmässä, olisi epäilemättä mahdollista määritellä edelleen kohti yhä suurempaa tarkkuutta. Nähdäkseni tämän tarkennusmahdollisuuden olemassaolo (mahdollisista käytännönvaikeuksista huolimatta) tekee rasismin käsitettä koskevan käsiteneihilismin lähtökohdissaan perusteettomaksi tässä ehdotetun näkemyksen valossa.

Tässä ehdotetun määritelmän erityisenä vahvuutena on pidettävä sen normatiivista voimaa (ja *prima facie* sitovuutta), joka seuraa siitä, että rasismin käsite on perustettu sopimukselle. Meillä on tuon yleisesti velvoittavan sopimuksen perusteella velvollisuus mukautua sopimuksen määritelmään rasismista. Käsiteneihilismille koskien rasismia ei myöskään ole perusteita. Koska rasismin käsite on stipuloitu yleissopimuksessa, ei erilaisten käsitysten tai määritelmien esiintymisestä sinänsä seuraa, että rasismin käsite olisi epäselvä. Sopimuksen stipulaati-

---

²⁴ Kiitän toista nimetöntä arvioitsijaa tämän seikan esiin nostamisesta.

osta eroavia näkemyksiä esittävät henkilöt ovat vain sekaan-
nuksen vallassa asian suhteen, ja heidän tulisi yksinkertaisesti
pitäytyä yleissopimuksen normatiivisessa määritelmässä.

Lopuksi

Olen esittänyt, että Yhdistyneiden kansakuntien *Kaikkinaisen ro-
tusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus* sisäl-
tää rasismiin määritelmän, joka on normatiivinen sen sopimuk-
seen perustuvan luonteen vuoksi. Tästä rasismiin määritelmästä
poikkeaminen pitäisi siis perustella erityisen vahvasti yleisso-
pimuksen sitovuuden ja sen laajan yhteiskunnallisen vaikutta-
vuuden vuoksi. Näin ymmärrettynä voimme myös nähdä
mistä rasismiin käsitteen negatiivinen arvolataus johtuu: se on
luonnollinen seuraus siitä, että käsite on määritelty sopimuk-
sessa, jolla määritellyn käsitteen alaan kuuluva toiminta kiellet-
tään yleismaailmallisesti. Ehdotin myös, että rasismiin käsite on
yleissopimuksen määritelmän puitteissa pikemmin ryväskäsite
kuin klassisen näkemyksen mukainen osakäsitteiden avulla
määritelty käsite.

Olen nimittänyt käsitteihinilismiksi johonkin käsitteeseen
kohdistuvaa epäilevää tai kielteistä episteemistä asennetta,
jonka mukaan tuota käsitettä on mahdotonta määritellä tai se
on liian vaikeaa, ja jonka vuoksi tuohon käsitteeseen sekä sen
käyttöön osana keskustelua tai selityksiä on syytä suhtautua
varauksella, tai että tuon käsitteen käytöstä osana tuota keskus-
telua tulee kokonaan luopua. Tämän kirjoituksen huomioiden
valossa rasismiin käsitteeseen kohdistuvalle käsitteihinilismille ei
ole hyviä perusteita. Yhtäältä käsitteihinilismi koskien rasismia
näyttää lähtökohtaisesti huonosti motivoitulta, koska jotkin ras-
sismiksi epäillyt ilmiöt kuuluvat selvästi rasismiin alaan, toisten
tapausten käsittelemiseen puolestaan rasismiin käsitteen mah-
dollinen epäselvyys ei edes vaikuttaisi millään tavalla. Toi-
saalta yleissopimuksen määritelmän voidaan katsoa olevan
yleismaailmallisesti velvoittava. Niinpä meillä kaikilla voidaan
katsoa (*prima facie*) olevan velvollisuus käyttää rasismi-ilmausta

siten, että käyttömme lähtökohtaisesti mukautuu yleissopi-
muksen määritelmään rasismin käsitteestä.²⁵

Turun yliopisto

Kirjallisuus

- Audi, Robert (2013), *Moral Perception*. Princeton University Press.
- Balibar, Étienne (1991), "Is There a 'Neo-Racism'?" teoksessa Étienne Balibar ja Immanuel Wallerstein: *Race, Nation, Class - Ambiguous Identities*. London: Verso, 17–28.
- Boyd, Richard (1999), "Homeostasis, species, and higher taxa", teoksessa R. Wilson (toim.), *Species: New Interdisciplinary Essays*, 141–185. Cambridge: MIT Press.
- Devitt, Michael (2011), "Natural Kinds and Biological Realisms" teoksessa Campbell, Joseph Keim, O'Rourke, Michael ja Slater, Matthew H. (toim.) *Carving Nature at Its Joints*. Cambridge (MA): MIT Press, 155–174.
- Donovan, Brian M. (2015), "Putting humanity back into the teaching of human biology", *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences* 52, 65–75.
- Goldberg, David Theo (1993), *Racist Culture: Philosophy and the Politics of Meaning*. Oxford: Blackwell.
- Hiilamo, Heikki (2011), "Historioitsijat tupakkateollisuuden palveluksessa", *Tieteessä tapahtuu* 1/2011, 29–35.
- Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus 1965. Viitattu 9.6.2017 <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1970/19700037>
- Kiiskinen, Terhi (2017), "Rasismien käsite suomalaisessa tietokirjallisuudessa 1900-luvulla" teoksessa Jani Sinokki (toim.) *Rasismi ja filosofia*. Turku: Eetos ry., 215–232.

---

²⁵ Haluan kiittää SFY:n kuukausikokoukseen maaliskuussa 2017 osallistuneita hyödyllisistä kommentteista ja kysymyksistä esitelmään, jonka sisällöistä osa on päätenyt myös tähän artikkeliin. Kiitän myös Juha Räikkää, Helena Siipeä ja Susanne Uusitaloa kirjoituksen teemaa koskevista hyödyllisistä keskusteluista. Tämä kirjoitus on työstetty Suomen kulttuurirahaston myöntämän apurahan turvin.

- Lagerspetz, Eerik ja Roman-Lagerspetz, Sari (2017), "Rotuoppien juuret" teoksessa Jani Sinokki (toim.) *Rasismi ja filosofia*. Turku: Eetos ry. 89–112.
- Launis, Veikko (2017), "Rasismi syrjintänä" teoksessa Jani Sinokki (toim.) *Rasismi ja filosofia*. Turku: Eetos ry., 257–270.
- Lowe, E. J. (2008), "Against Disjunctivism" teoksessa Adrian Haddock ja Fiona Macpherson (toim.), *Disjunctivism: Perception, Action, Knowledge*. Oxford: Oxford University Press, 95–111.
- Neville, Helen A., Lilly, Roderick L., Duran, Georgia, Lee, Richard M., Browne, LaVonne (2000), "Construction of Initial Validation of the Color-Blind Racial Attitudes Scale (CoBRAS)", *Journal of Counseling Psychology*. Vol. 47. No. 1, 59–70.
- Miles, Robert (1994), *Rasismi*. Suom. Antero Tiusanen ja Juha Koivisto. Tampere: Vastapaino.
- Miles, Robert (2003), *Racism. Second Edition*. New York: Routledge.
- Mitä rasismi on? (SPR). <https://www.eirasismille.fi/mita-on-rasismi> (8.6.2107)
- Oreskes, Naomi (2004), "The Scientific Consensus on Climate Change", *Science* Vol. 306, Issue 5702: 1686. DOI: 10.1126/science.1103618
- Oreskes, Naomi ja Conway, Erik (2010), *Merchants of doubt*. New York: Bloomsbury Press.
- Puuronen, Vesa (2010), *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raatikainen, Panu (2013), "Classical Theory of Concepts" teoksessa Harold Pashler (toim.) *Encyclopedia of the Mind*. SAGE. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781452257044.n57> (8.6.2017).
- Rastas, Anna (2005), "Rasismi: oppeja, asenteita, toimintaa ja sairauksia" teoksessa Rastas, Anna, Huttunen, Laura ja Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja*. Tampere: Vastapaino, 69–116.
- Räikkä, Juha (2016), "Olettama tasa-arvosta", *Ajatus* 73, 9–31.
- Singer, Peter (1978), "Is Racial Discrimination Arbitrary?", *Philosophia* 8, 185–203.
- Sinokki, Jani (2017a), "Johdanto" teoksessa Jani Sinokki (toim.) *Rasismi ja filosofia*. Turku: Eetos ry., 11–36.
- Sinokki, Jani (2017b), "Rasismi ja moraalinen sokeus" teoksessa Jani Sinokki (toim.) *Rasismi ja filosofia*. Turku: Eetos ry., 37–58.
- Sinokki, Jani (2017c), "Rasismin määritelmä" teoksessa Jani Sinokki (toim.) *Rasismi ja filosofia*. Turku: Eetos ry., 271–288.
- Waldron, Jeremy (2012), *The Harm in Hate Speech*. Harvard University Press.

- Wittgenstein, Ludwig (2001), *Filosofisia tutkimuksia*. Helsinki: WSOY.
- Žižek, Slavoj (2009/1989–2004), *Pehmeä vallankumous – Psykoanalyysi, taide, politiikka*. Suomentanut Janne Porttikivi ja Elia Lennes. Helsinki: Gaudeamus.
- Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeuksien julistus (1948).
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin> (9.6.2017.)

